

La Corona Catalano-aragonesa

Autor: Manel Capdevila

Data de publicació: 03-08-2009

En Manel Capdevila ens explica que Catalunya va ser un regne i que a més, el terme que es va emprar per denominar la Corona Reial va ser el de "Corona d'Aragó i de Catalunya" i a mesura que es van anar incorporant nous regnes, es passà a "Corona d'Aragó" per simplificar i no haver de dir tota la llista: Regne d'Aragó e de Catalunya, e de Mallorques, e de València, e de Sardenya, e de Sicília, e de Nàpols...

Introducció

Corona Catalano-Aragonesa", tot i que el "nom", amb aquests termes, s'esmenta poc històricament, és la denominació amb que es coneix actualment a Catalunya la històrica Corona d'Aragó, ja que expressa millor la realitat de la unió dels dos regnes. El fet de que Catalunya era un "regne" el recolzen (entre d'altres) els set manuscrits (fins al s. XV) del "Llibre dels feits del rei en Jacme"[1] com a documents oficials que acrediten aquesta denominació.

A "CASTILLA Y LEÓN" tenen una situació molt semblant, històricament va ser la "CORONA DE CASTILLA", però actualment està acceptat per infinitat d'institucions entre elles el govern d'Espanya, l'expressió "CORONA CASTELLANO-LEONESA".

Per tant, si es tracta de la unió de dos regnes es pot designar perfectament com "CORONA CATALANO-

ARAGONESA", igual que el cas de la "CORONA CASTELLANO-LEONESA" designa la unió dels dos regnes històrics.

A la capçalera dels manuscrits Jacme I s'anomena "Comte de Barcelona", però no era comte, ni del comtat d'Urgell, ni del d'Ampúries, ni del de Foix, ni del de Pallars (que formaven l'antic principat de Catalunya, del qual ell n'era príncep). Un territori esdevé regne quan el seu senyor és coronat rei, així doncs, el "principat de Cathalunya" o conjunt dels diferents comtats, a partir de la coronació d'Anfós com rei, va esdevenir, de facto, el "Regne de Catalunya", com certifica el seu rei Jacme I.

Cathalunya era un regne segons Jacme I

Algú podria dir que el terme "regne", referint-se a Catalunya, (21 referències, 3 ref. x 7 manuscrits) pot ser degut a un error de transcripció o d'interpretació, atès que els set manuscrits (fins al s. XV) del "Llibre dels feits del rei en Jacme" són només transcripcions dels originals (el manuscrit més antic dels que es conserven, data de l'any 1313, i el rei Jaume I va morir l'any 1276). Un Ms. de l'Escorial té la certificació d'exactitud de Felip I, ja que el va fer copiar del de Poblet, pel seu ús propi.

Hi ha dues famílies de manuscrits la llatina i la catalana. En els estudis comparatius llatí-català els experts, coincideixen en que ambdós es van copiar, per separat, d'uns originals en català del s.xiii, (atès que, hi ha detalls reals al ms.1313 que no hi són al ms.1343 i viceversa), el fet que coincideixin és una prova de que no hi ha error (per la Llei de Chapman-Kolmogorov). Queda l'opció de que el rei hagués manat un canvi al copista, però això només passaria l'asseveració "Catalunya-Regne" com a màxim cap a Jaume II o al seu fill. Tantmateix al dubtar dels Ms. s'invaliden les cròniques que són la columna vertebral de la història de la "Corona d'Aragó".

Però M.D. Martínez San Pedro, a la "Crònica latina de Jaime I"[2] escriu com el rei tenia molta cura en la perfecció i comprovació de la còpia del llibre ("...per cuius perfectionem et probationem...") i així ho fa saber al seu cosí: "En el intervalo, el día 5 de Julio de 1313, Jaime II escribe a su primo, el rey Sancho de Mallorca, anunciándole el envío de un "libro de los hechos" del abuelo común Jaime. El texto de la carta es como sigue":

Ilustri principi Sanccio Dei gratia regi Maioricarum, comiti Rossilionis et Ceritanie, ac domino Montispesulani, karissimo consanguineo suo, Iacobus per eandem Rex Aragonum... re- cepta littera vestra super mittendo ad vos litorum actuini felicitis recordationis regis Iacobi avi comunis, significamus vobis quod iam ipsum librum transcripsi mandaveramus, et nunc, post receptionem, vestre littere supradicte, translatum libri ipsius perfici fecimus ac etiam comprobari, per cuius perfectionem et probationem cursor vester usque nunc hafuit remanere. Sicque comprobatum per cursorem predictum".

És molt important per tant l'estudi fet, per raó d'aquesta gran cura que tenia Jaume II en la comprovació de la fidelitat de la còpia. En el següent paràgraf d'aquesta "Crònica latina de Jaime I"[3], (LXXIV. De prava responsione facta Regi per nobiles de Aragonia super auxilio quod petebat), atès que diu "Catalonia que és el més noble (nobilis) i el més honorable (honorabilis) regne d'Yspania"... i a les comparacions que segueixen explícita molt bé que són entre dues entitats diferents (dos regnes diferents) "Aragonia" i "Catalonia", -l'adreça als "nobiles de Aragonia" els que no són de Catalonia-, i...els coneix molt bé "car sots dura gent dentendre rao"... A les versions en català no ho diu explícitament (s'ha de sobreentendre).[4].

...Qui dixit: Ignoramus, Domine, in terra ista quid bovatium, et ut vos verbis non detineam, quando hoc fuit propositum in consilio, omnes una voce vociferati sunt, dicentes se in hoc articulo non faceré quod vos vultis. Tunc respondens ait: Repleti nimia admiratione duram gente vos intuendo probamus ad iudicandum, et clare perspicendum iudicium rationis. Considerare debuistis condicionem negocii, et nostram iuxta hoc intentione, que apparet omnino sine reprehensione. Quod enim nos facimus, intuita Dei facimus, et ut Yspaniam defendamus, ac per hoc nobis et vobis apud omnes gentes famam perpetuari aequiramus, ut noverit universus orbis quod per nos Yspania sit salvata. Et cum Catalonia que est nobilior et honorabilior Regnum Yspanie habens quatuor comités videlicet Urgellensem, Empuriarum, Foxensem, Pallarensen. Habet etiam tot nobiles, ut pro uno de Aragonia sint in Catalonia quatuor, et pro uno milite quinqué, et pro uno clerico quinqué, et pro uno honorabili cive quinqué; cum Catalonia inquam velit non iuvare, et dare nobis de suo, vos qui tenetis honores pro nobis ad valorem viginti milium, triginta milium, quadraginta milium solidorum, deberetis citius et melius nos iuvare, maxime quia totum vobis ipsis remaneret etiam cum augmento...

Diu exactament el mateix al Cap-392 de la resta de Còdex en català del "Llibre dels feits del rei en Jacme", a partir del de 1343: "...E el dix: No sabem en esta terra, senyor, que ses bouatge, e dich uos que quan hoiren dir aquesta cosa que tots cridaren a vna uou que non farien re. E direm nos: Gran maraueylans donam de uosaltres, car sots dura gent dentendre rao, car be deuriets guardar lo negoci qual es, e deuriets guardar siu fem nos per bon enteniment o per mal: car creem per cert que nuyl hom nons poria en real notar açó, car nos ho fem la primera cosa per Deu, la segona per saluar Espanya, la terça que nos e uos haiam tan bon preu e tan gran nom que per nos e per uos es saluada Espanya. E fe que deuem a Deu, pus aquels de Cathalunya, que es lo meyllor Regne Despanya, el pus honrat, el pus noble, perço car hi ha ·IIII· comtes, ço es lo comte Durgell, el comte Dampuries, el comte de Fois, el comte de Paylas: e hay

Richs homens, que per ·I· que aqui naja na ·IIII· en Cathalunya, e per ·I· caualler na en Cathalunya ·V·, e per ·I· clergue que aci haja la na ·X·, e per ·I· ciutada honrat na en Cathalunya ·V·: e pus aquels de la pus honrada terra Despanya nos uolgren guardar en dar a nos del lur, uosaltres que tenits nostra honor, qui ·XXX· milia qui ·XX· milia, qui ·XL· milia sous, bens deuriets ajudar, e maiorment car tot se romandria en uos, ab mes que nos uos hi anadiriem del nostre...."

Al Cap-119 de la resta de Còdex en català del "Llibre dels feits del rei en Jacme", a partir del de 1343 diu: "E l'alcaid e tots los vells e el poble de la terra eixiren contra aquestes galees al port de la Ciutadella e demanaren: -De qui són les galees? E dixeren que del rei d'Aragó e de Mallorques e de Catalunya e que eren missatgers seus.", està dient d'una forma implícita que Catalunya és un regne...

Al Cap-11 de la resta de Còdex en català del ["Llibre dels feits del rei en Jacme", a partir del de 1343 diu: "...quens faeren fer, que manssem Cort a Leyda, de Cathalans e D'aragoneses, en la qual fossen larchabisbe, els bisbes, els abats, els richs homens de cadahun dels Regnes...". És al principi del regnat i només hi havia dos regnes, Jacme està definint Catalunya com a "regne"...

Jacme II al seu cosí Sanç rei de Mallorca l'anomena: "Ilustri principi Sanccio Dei gratia regi Maioricarum, comiti Rossilionis et Ceritanie, ac domino Montispesulani", és a dir tant els comtats del Roselló i la Cerdanya com Montpeller seguien tenint entitat pròpia, no formaven part del regne de Mallorca, tenien el mateix "senyor"

Antecedents històrics del concepte "Corona d'Aragó i de Catalunya"

La definició «Corona Aragonum et Catalonie» apareix en el Privilegi d'annexió de Mallorca a la Corona del 16, sep, 1286

Ferran Soldevila, Història de Catalunya, Barcelona, ed. Alpha, 1962, p. 383, nota 29
Gran Enciclopèdia Catalana,
Gran Enciclopèdia Aragonesa.

A les Corts de Monsó de 1289, el conjunt dels territoris i estats era designat amb els noms de Corona Reial, de Ceptre Reial o de Corona d'Aragó i de Catalunya. Tot i així, ja al segle XIII es va començar a emprar la denominació Corona d'Aragó, Corona Reial d'Aragó, Regnes d'Aragó, o simplement Aragó, expressions que es generalitzarien a partir del segle XIV.

Es veu perfectament doncs, que el terme "Corona d'Aragó i de Catalunya" es va emprar mentre eren dos regnes o tres, però a mida que es van anar incorporant nous regnes, es va emprar "Corona d'Aragó" o simplement "Aragó", simplificant, per no haver de dir tota la llista: Regne d'Aragó, e de Catalunya, e de Mallorques, e de València, e de Sardenya, e de Sicília, e de Nàpols... i va quedar el nom del "regne" que sempre s'esmentava el primer, per ser el més antic històricament, no pas perquè fos el més important.

Encara que, a partir d'un cert moment, "històricament", el títol de "Regne de Catalunya" aparegui poc en els documents, sabem que Catalunya va portar la veu cantant amb un "ratio" segons Jacme I de: richs homens 4:1, cavallers 5:1, clergues 10:1, homens honrats 5:1, sous 40.000:0 (caldría afegir... de galeres 100:0...) En aquest cas concret (el de la conquesta de Múrcia) els nobles del regne que Jacme I anomena "Aragonia" no van donar ni un sou, en altres expedicions i altres moments la cosa podria ser ser una mica diferent.

Apart d'altres mitjans (i dels exposats per Jacme), a la conquesta de Mallorca i a partir d'ella, el "regne de Cataluña" va aportar a la seva meitat de la "Corona" (proporció que aniria canviant amb les noves incorporacions), una cosa que el "regne d'Aragó", mai no havia tingut: el mar, amb el comerç que va donar la riquesa a Catalunya. Si les galeres s'haguessin pogut moure per un Ebre navegable fins al Cinca, el "regne d'Aragó" hauria pogut conquerir tot sol, Mallorca, Sardenya, Sicília, Nàpols..., però l'Ebre no és (ni era) navegable, deixant el "regne d'Aragó" sense possibilitat de tenir la seva flota.

En canvi el "regne de Catalunya" ha viscut tota la seva història sempre de cara al mar, i no oblidem que la grandesa de la "Corona d'Aragó" va arribar a partir de les conquestes mediterrànies, que van anar ampliant el front marítim..., conquestes que no s'haurien pogut acomplir sense les naus i els ports catalans. Per tant, per tot els fets esmentats, tot i que el nom "Corona d'Aragó" apareix profusament a una innombrable quantitat de documents i és el nom, amb que es coneix universalment, podem emprar sense faltar a la veritat, el terme "Corona Catalano-Aragonesa", que és el que millor reflecteix la realitat històrica.

Parlant de la numeració dels reis, un dels reis més importants en temes nàutics (instruments, cartes, taules astronòmiques, bombardes, etc.), Pere el Cerimoniós (IV d'Aragó), s'anomena a si mateix en els documents, "Pere terç

Història

Va ser un Comte -per herència- de Barcelona, Anfós (fill de Peronella i Ramon Berenguer), el que seguint Comte va passar a ser a més a més, Rei d'Aragó en una posterior elecció (segons els furs d'Aragó), no a l'inrevés. Un territori es converteix en regne, quan el seu senyor és coronat rei, Catalunya va ser un regne, quan va ser coronat Anfós a Saragossa.

El rei convocava Corts allà on volia (hem vist l'exemple de Leyda), però a partir de Pere el Gran, van existir permanentment i en paral·lel, les Corts d'Aragó i les Corts de Catalunya, després les de Mallorca, les de València, les de Sicília, les de Nàpols, el sistema federal aragonès.

El comte de Barcelona era només comte del comtat de Barcelona, però segons explica el mateix Jacme I, tenia uns altres 4 comtes vassalls seus: "el comte d'Urgell, el comte d'Ampúries, el comte de Foix, el comte de Pallars", a la unió d'aquests 5 comtats és el que ell anomena Regne de Catalunya, i l'opinió de Jacme I és inapel·lable.

Els Comte-Reis, almenys fins Ferran el Catòlic, usaven el català, al parlar o al redactar documents oficials, (en aquests últims, alternant amb el llatí) i, encara que la cort era itinerant (els comte-reis estaven en persona a les guerres, i la cort amb ells), van voler ser enterrats a Catalunya (Poblet, Santes Creus). Fins i tot les princeses reines consorts en altres regnes en enviudar, es retiraven a algun lloc de Catalunya (Pedralbes per exemple)

En tots els territoris de "la Corona d'Aragó" - fins Ferran el Catòlic -, la justícia s'impartia des de la "Cancelleria i el Consell reial". A Saragossa des de Pere el Gran, els aragonesos no van acceptar el Consell Reial "català i la impartia el Justícia d'Aragó que no tenia competències ni a Catalunya, ni a València, ni a Mallorca, etc ..

Ferran el Catòlic va anar treient poder a la "Cancelleria" i passant-lo al Consell Reial ", Ferran no va perdonar mai el fet que Catalunya, amb Navarra, fes una guerra de 11 anys contra el seu pare Joan II, en considerar que l'hereu era el príncep de Viana (el primogènit) i no ell (Fernando), com havia disposat la seva mare Joana Enríquez

Fins fa relativament poc (300 anys), la insígnia reial (o comtal) pertanyia a una casa no a un regne. Per tant, va ser Ramon Berenguer qui va portar el seu escut al regne d'Aragó. (Quan Felip I "el Bell" va regnar a Castella, - mentre Fernando seguia sent rei només de "Aragó i els seus dominis" - va portar la insígnia dels Àustria - bandera blanca amb la creu vermella de sant Andreu -.

Els colors de l'escut d'Aragó-Catalunya són els colors de Carlemany, Aragó mai va ser súbdit de Carlemany, la naturalesa del Pirineu aragonès ho va impedir (té en la seva zona les muntanyes més altes - Aneto, etc ..-, la seva bandera tenia una creu blava sobre fons blanc, amb quatre caps de moro en els quadrants. Encara que alguns autors reclamen avui per a Aragó la creu de sant Jordi)

Els comtes-reis, eren comtes per herència i, a Catalunya prestaven jurament sense més, però per ser reis d'Aragó, com diu Zurita, abans de prestar jurament, (per ser estrangers), els havien de triar les Corts d'Aragó. A Carles I en arribar a Espanya, li va passar el mateix (era estranger) - per cert, les primeres Corts en reconèixer-el van ser les Catalanes --

La coronació tenia lloc a Saragossa, però el llenguatge emprat en la cerimònia, era el català. El fet que hagi prevalgut el títol de "comte de Barcelona" al costat del de "rei d'Aragó" indica que "són i eren complementaris" (en una mateixa persona). El rei manava a Catalunya no com a "rei d'Aragó" si no per ser "comte de Barcelona" que implicava des d'Anfós ser rei de Catalunya. El lloc de la coronació no senta lligam amb ell, hi havia reis que els coronava el papa a Roma, però no passaven a ser reis de Roma.

Ni catalans, ni valencians, ni mallorquins, ni sicilians, ni napolitans es van considerar mai aragonesos, els papes Borja són un clar exemple, eren valencians (senyors de Xàtiva) encara que d'origen aragonès (Osca), però es consideraven catalans (a Roma s'els anomenava "el clan dels catalans"). D'aquí, la frase del cardenal Bembo: OH DIO!, LA CHIESA IN MANI DI CATALANI!

Algunes de les cites que fan diferència entre Aragó (Regne) i Catalunya (Regne-Principat-Comtat)

—Jaume I. Llibre dels feits cap.119:

« E l'alcaid e tots los vells e el poble de la terra eixiren contra aquestes galees al port de la Ciutadella e demanaren: -De qui són les galees? E dixeren que del rei d'Aragó e de Mallorques e de Catalunya e que eren missatgers seus. »

—Jaume I. Llibre dels feits cap.167:

« E tal consell no em donets que mal tornaria jo en Catalunya e en Aragó e ab gran vergonya de mi si jo aital llogar com aquest no prenia. »

—Jaume I. Llibre dels feits cap.241:

« E ab l'ajuda de Déu e ab aquells qui tenen nostres feus en Catalunya e honors en Aragó. »

—Jaume I. Llibre dels feits cap.392:

« pus aquels de Cathalunya, que es lo meylor Regne Despanya, el pus honrat, el pus noble... E ha hi rics-homens que per un que aquí (regne d'Aragó) n'haja n'ha quatre en Catalunya e per un cavaller n'ha en Catalunya cinc, e per un clergue que ací allà n'ha deu, e per un ciutadà honrat n'ha en Catalunya cinc. »

—Alfons II el franc al mestre del Temple.abril 1290:

« consideratis malis ac dampnis Terre Sancte illatis per inimicos fidei, ut per venerabilem et dilectum nostrum fretem Berengarius de S.Justo magistrum milice Templi in Aragonia et Cathalonia nuper intelleximus fuimus(...) »

—B. de Vilaragut a Jaume, rei de Sicília. 1290[5]

« e recomten aqueles letres quel prinse a dada sa fila ha Karlot de Fransa (...) e renonsia a la donacio que li era estada feta Darago e de Catalunya (...) »

—capítols missatgers Jaume II. març 1295:

« Essi per aventura lo rey Daragon no pogues retre Sicilia(...) lo rey Daragon enten que per aço la sua pau no romanga abans la aya ben e complidament el e tot ço que a la Corona Daragon e al comtat de Barcelona pertany. »

—Ramon Muntaner, cap.CCXCVI:

« E divenres matí venc, la gràcia de Déu,de bona pluja, que pres tot Aragon e Catalunya e Regne de Valencia e de Murcia e durà entrò per tot lo dicmenge tot dia. »

—crònica Pere terç, cap.I 42:

« Com lo dit infant En Jacme (...) renuncià de fet als dits regnes d'Aragó, de Valencia, de Sardenya, e de Corsega e al comdat de Barcelona e a tots drets que hagués per dret de primogenitura. »

—Pere el Cerimoniós, Crònica; cap. 1, p.48:

« E con foren denant lo senyor rei, nostre pare, e la reina, madastra nostre, e tot llur Consell, En Guillem de Vinatea proposà e dix que molt se meravellava del senyor rei e de tot son Consell que aitals donacions faés ne consentís com havia; car allò no volia àls dir sinó tolre e separar lo Regne de València de la Corona d'Aragó, car separats les viles e llocs tan apropiats com aquells eren de la ciutat de València, València no seria res. »

—Pere el Cerimoniós, Crònica; cap. 3, p.36:

« E maman fer segells nous en què fos intitulat e nomenat lo Regne de Mallorques ab lo títol dels altres regnes, lo qual ordenam en aquesta forma: En Pere, per la gràcia de Déu, rei d'Aragó, de València, de Mallorques, de Sardenya e de

Còrsega, e comte de Barcelona. És ver que els de Mallorques conceberen algun desplaer com nós metem València en nostre títol ans de Mallorques e ho proposaren danant nós, e nós responguem un dia en la nostre cambra, que jatsia que antigament Mallorques fos ans de València en lo títol, en temps d'alguns nostres predecessors, però lo Regne de València és molt ennoblit e mellorat. E puis diguem-los rient que en aquell lloc del títol no haüda ventura de Mallorques de romanir a la Corona d'Aragó, ans era estada donada e retuda dues vegades, e així ara volíem assajar si melloraria la ventura en lo tercer lloc del títol. E ells així riguerense'n, e no ens en parlaren pus enant. »

Referències

? Marsili M.Sanpedro, La Crónica Latina de Jaime I, M.D.Martínez San Pedro ISBN 84-398-1153-5 Gráficas Ortiz - Almeria
? M-Sanpedro
? M-Sanpedro
? M-Sanpedro

Còdex

Còdex, 1314: Manuscrit. Ms. 64. Biblioteca Universitària de Barcelona
Còdex, 1343, (H): Manuscrit. Ms. Biblioteca de Catalunya